

Щепанський В. В.

*кандидат філософських наук,
керівник*

*ГО "Центр дослідження релігії та кроскультурної взаємодії"
м. Рівне, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ БУРЯТСЬКИХ ТРАДИЦІЙНИХ ВІРУВАНЬ У ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ТРУБЛАЇНИ

Мандрівні нариси та антропологічне письмо ХХ ст. виявилися розвиненою практикою фіксації трансформацій культур. Зокрема можна спостерігати описи змін під час активної радянізації території та народів, що опинилися у складі нової держави на карті світу – СРСР. Наприклад Дж. Кліффорд критично оцінив спрощені та неадекватні нормативні стратегії антропологічного письма [1]. Він стверджує, що локалізація антропологічного опису є невід'ємною частиною необхідності уявити інші способи життя об'єктивним способом. Спрямовуючи свій погляд на поняття «місцевих», дослідник чи спостережливий мандрівник стикається зі складною проблемою: хто формує терміни та обставини, коли спільнота визначає свої межі та готує об'єкти для культурного аналізу їхньої спільності, традицій та ідентичності. Це стосується як просторового розуміння, так і конкретних дослідницьких практик.

Одним із таких авторів, який звертався до подібних практик, був українських письменник і журналіст Микола Трублаїні (Трублаєвський) (1907-1941). На нашу думку, ілюстрацію думок про мандрівні нариси та фіксацію трансформації через взаємодію культур, можна простежити на прикладі опису бурятських свят і легенд пов'язаних однією локацією на озері Байкал. Мова йде про публікацію «За шаманським каменем» (1932).

У тексті, устами одного з пасажирів порома, автор передає бурятську легенду про «шаманський камінь» посеред озера: «Бачте, для бурятів він раніше був не звичайним, а священним місцем. Туди вони з'їжджалися, шаманити тобто, молитись. Раз у рік велике свято влаштовували. Росіяни так прозвали цей камінь – Шаманським. Тепер того вже немає. Святував я у них цар-хурал. Навіть ймення їхніх святих завчив. Під час такого свята вони одягають спеціальні маски. Кожна маска – це бурхан, або святий... Є бурхан Салан-Убугун це старий, білий з великою бородою. Є Чайчжел – це справжній чорт.

Чайчжел із чорною коров'ячою мордою, здоровим червоним язиком, що звисає з рота поміж зубів, як у дикого кабана» [2, с. 44]. Далі цей чоловік оповідає, яким чином цей камінь опинився серед озера. Він виводить історію з міфу про велетня Байкала і його дочку Ангару. Батько вирішив віддати свою дочку заміж за Іркуте, але вона утекла до свого коханого Єнісі. Тут легко відслідковуються географічні назви цього регіону, які формували відомий Всесвіт для бурят. Коли про вчинок своєї дочки довідався батько, він щосили кинув велетенську скелю, яка мала перегородити шлях для Ангари, але того не трапилося. Власне ця скеля і стала Шаманським каменем, який був затоплений через діяльність людини. У нарисі автор проводить паралелі про затоплення порогів річки Дніпро задля будівництва гідроелектро-станції.

У цьому нарисі Микола Трублаїні також звертає увагу на те, що буряти не дуже хотіли відмовлятися від своїх традиційних вірувань. Ще за часів царської Росії вони зазнавали тиску від православного духовенства. «По архівах особливо цікаві попадаються скарги бурят, адресовані губернаторові та цареві, на те, що їх силоміць охрестили» [2, с. 46]. З нарису Миколи Трублаїні стає зрозуміло, що на момент його перебування у цьому краї він вважав: «Тепер вільна Бурят-Монгольська автономна радянська республіка звільняється і од попів, і од шаманів» [2, с. 46]. На жаль, у цьому тексті складно простежити автентичність поданої інформації, оскільки сам Микола Трублаїні не спілкувався з місцевими бурятами, і не міг точно стверджувати про стан їхнього відходу від традиційних вірувань на момент 1932 р.

Микола Трублаїні подає своє подорожнє письмо як засіб демонстрації, яким чином змінюється культура корінних народів Сибіру під впливом нової радянської дійсності. Образ шаманів та традиційні вірування у його творчості виступають як зайвий рудимент, що заважає влитися малим народам Північної Азії у велику і дружню «сім'ю» та встати пліч-о-пліч із робітниками і селянами заради розбудови Радянського Союзу. Він покладав великі сподівання на трансформацію всіх культур в одну єдину – радянську. І як можна спостерігати станом на сьогодні – цього не трапилося. Про це свідчить відродження буддизму і шаманізму на території сучасної Бурятії.

Література:

1. Clifford, J., *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*, Harvard University Press, Cambridge, London, 1991. 408 p.
2. Трублаїні М. За шаманським каменем. *Молодняк: літературно-мистецький та громадсько-політичний ілюстрований журнал-місячник*, Харків, 1932, № 1–2(61–62), січень-лютий, С. 42–57.